

HOEFBLAD

60^e jaargang nr.2 lente 2023



NATUURVERENIGING



KEN EN GENIET

65 Jaar



Hoefblad



ALGEMEEN E-MAILADRES: kenengeniet@home.nl

VOORZITTER
Programmavoorbereiding
Krantenberichten

Christ Grootzwagers
Kamilletuin 6
5103 CB Dongen
tel. 06-43154545
voorzitter@kenengeniet.nl

SECRETARIS

Jos Soffers
Kerkstraat 44
5101 BD Dongen
tel. 0162-320715
secretaris@kenengeniet.nl

PENNINGMEESTER EN
LEDENADMINISTRATIE
Rabobank Dongen
IBAN:
NL44 RABO 0111984114

John van Meggelen
Schoolsticht 47
5102 GD Dongen
tel.0162-517996
penningmeester@kenengeniet.nl

Programmavoorbereiding

Fia Grootzwagers
Schoolsticht 47
5102 GD Dongen
tel.0162-517996
vlinder@kenengeniet.nl

BEZORGING HOEFBLAD
Opgave excursies

Marie-José van Gestel
Hubertusstraat 9
5106 NS Dongen-Vaart
tel. 06-10120230
mjvangestel.burmanje@home.nl

BESTUURSLID

Anton Staps
Paardenbloem 7
5102HS Dongen
tel. 06-13402220 of 0162-226994
amoms@ziggo.nl

BESTUURSPRAATJE

Het hele jaar zullen we bij regelmaat aandacht geven aan ons 65-jarig jubileum. Soms eenvoudig door een traktatie op een gratis kopje koffie, maar een paar keer ook uitbundig, zoals u van Ken en Geniet gewend bent. Zet in ieder geval 3 juni in uw agenda, want dan gaan we een prachtige vaartocht maken door de Biesbosch. Het is bijna een traditie geworden, we hebben dit immers al verschillende keren gedaan. Natuurlijk op de eerste plaats, omdat gewoon iedereen mee kan, maar ook omdat het een ontspannen manier is van natuur verkennen. Aan boord zult u meteen al verwend worden met koffie met gebak, want dat hoort nu eenmaal bij een feest. U kunt er meer over lezen iets verderop



in dit
Hoefblad,
zaak is
wel dat u
zich op
tijd op-
geeft.
Woens-
dag 8
maart
vindt de
algemene
ledenver-
gadering
plaats,
iets waar
iedereen
voor
wordt uit-

genodigd. Hebt u vragen of opmerkingen, of goede ideeën kom dan zeker naar deze vergadering. Als bestuur zijn we altijd benieuwd naar uw inbreng, samen vormen we de vereniging. Dus kom luisteren en meepraten, wij zorgen voor een warm bakje koffie en een lekker worstenbroodje, daar dringen we extra op aan bij de Cammeleur.

Wekelijks kunt u een verhaal lezen in het Weekblad Dongen, iets waar we mee begonnen zijn tijdens de moeilijke coronaperiode. Veel mensen reageren daar positief op en daarom proberen we dat door te zetten. Hebt u mogelijk een idee, waar u graag iets meer over wilt weten,

stuur dan een mail naar voorzitter@kenengeniet.nl, bellen mag ook, of een briefje in de bus.

Onze werkgroepen hebben de draad ook weer opgepakt, haast alle werkzaamheden worden weer als vanouds uitgevoerd. Hebt u belangstelling voor één van deze werkgroepen, neem dan contact op met de leider. De diverse adressen staan op de laatste pagina.

De Vogelwerkgroep heeft een prachtig programma samengesteld en maakt door het jaar heen diverse mooie vogeltochten. Natuurlijk is men nog steeds actief aan het werk met de diverse inventarisaties. Hetzelfde geldt voor de Uilenwerkgroep, ook die verzetten in een jaar veel werk. Zo worden alle nestkasten jaarlijks bezocht en gecontroleerd op broedresultaat, maar ook schoon gemaakt.

De tuinwerkgroep is ook volop in de weer geweest, al heeft het weer wel roet in het eten gegooid. Door enkele regendagen loopt het werk wat achter. Toch is men flink aan het snoeien geweest, om weer wat licht in de houtwal te krijgen. Achter het Nest ligt nu een mooie waterplas en ook in het moerasbosje is een laagte ontstaan, welke nog verder uitgebreid wordt. Door het uitvallen van enkele werkgroep leden kan de tuinwerkgroep wel wat versterking gebruiken, dus kom gerust eens langs op de maandagmorgen. Er is altijd wel wat te doen, zo worden er bladeren geruimd van de paden, er wordt gemaaid, gehooïd en hier en daar ongewenste planten uitgetrokken of uitgestoken.

Een andere tegenvaller in de tuin is onze ijsvogelwand, we hadden leemhoudende grond aangeboden gekregen, echter blijkt deze toch te weinig te plakken en dat is jammer van het vele werk, maar het is niet anders. Later in het jaar willen we toch opnieuw de wand aan gaan strijken met leem, dus weet u een plek waar men leem teveel heeft. Laat het ons weten.

De tuin speelt een steeds grotere rol, voor ons als Ken en Genieters, maar zeker ook voor andere bewoners van onze omgeving..

DIGITALE TOEZENDING VAN HET HOEFBLAD

Ons ledental groeit gestaag, echter veel Hoefbladen moeten nu ook verstuurd worden, dat brengt kosten met zich mee, voor een enkel Hoefblad zijn dat tegenwoordig al 3 postzegels, dus € 3,03, dus een aanzienlijk bedrag en dat maal vier komt het op € 12,12. Als we daar de drukkosten bij optellen, ja dan moet er geld bij en dat kan niet de bedoeling zijn. Veel mensen hebben al aangegeven het Hoefblad in digitale vorm te willen ontvangen, dat is prachtig en levert een

behoorlijke besparing op, van drukken, maar ook van versturen, uiteraard zijn we daar als bestuur enorm blij mee.

Let op, als u gewoon de gedrukte vorm wilt behouden, dan is dit geen probleem, zeker niet als u in Dongen woont, daar wordt het blad door onze vrijwilligers bezorgd.

AGENDA ALGEMENE LEDENVERGADERING 2023

**Woensdag 8 maart vindt deze plaats in zaal 1 van de Cammeleur
aanvang 20.00 uur.**

Graag willen wij u uitnodigen tot het bijwonen van deze bijeenkomst, om uw wensen kenbaar te maken en mee te praten over het doen en laten van onze vereniging.

De vergadering begint om 20.00 uur; zorg dat u op tijd aanwezig bent, wij zorgen voor de koffie en een lekker Brabants worstenbroodje.

De agenda:

1. Opening van de vergadering door de voorzitter.
2. Behandeling van de notulen van de algemene ledenvergadering van 2022 door de secretaris
3. Behandeling van de ingekomen stukken door de secretaris
4. Het jaarverslag van 2022 wordt voorgelezen door de secretaris.
5. Het financieel jaarverslag wordt voorgelezen door de penningmeester.
6. De kascontrolecommissie, bestaande uit Leo Reijnierse en Lizzie Nederlof doet verslag van haar bevindingen.
7. Benoeming van de kascontrolecommissie 2023, Lizzie Nederlof treedt af.
8. Voorziening in vacatures door aftreden van bestuursleden. De volgende personen zijn volgens het rooster aftredend: John van Meggelen en Fia Grootzwagers. Zij stellen zich herkiesbaar namens het bestuur. Op grond van de statuten kunnen uit de algemene ledenvergadering tegenkandidaten gesteld worden. De namen van deze kandidaten, gesteund door tenminste 10 leden, moeten schriftelijk bekend worden gemaakt aan het bestuur, uiterlijk voor aanvang van de vergadering.
9. Behandeling van de begroting voor het lopende boekjaar, door de penningmeester.

10. Bespreking van de plannen voor het jaar 2023, eventueel behandeling van voorstellen vooraf gedaan door de leden, door de voorzitter.
11. Vernoeming van de jubilarissen, door de secretaris behoudens de 25-jarige jubilarissen, welke worden toegesproken door de voorzitter.
12. Handboek Goed Bestuur goedkeuring door de aanwezige leden.
13. Rondvraag.
14. Sluiting van de vergadering door de voorzitter.
15. Afhankelijk van de duur van de vergadering, word er nog een film vertoond

VOORSTELLEN EN WENSEN

Natuurlijk is de vergadering er voor u allen; daar kunt u uw voorstellen kwijt, maar toch zouden wij als bestuur het op prijs stellen als u vooraf uw wensen al kenbaar zou willen maken bij het bestuur, zodat het één en ander vooraf besproken kan gaan worden en wij het antwoord op uw vragen of voorstellen tijdens de vergadering al kunnen geven.

Zet uw voorstellen voor tochten, diaprogramma's, films enz. op papier en wilt u zelf ook eens wat presenteren, maak dit dan zo spoedig mogelijk kenbaar aan het bestuur. Wij staan open voor al uw suggesties.

Bij punt 12 staat Handboek Goed Bestuur, hiervoor moeten we, als bestuur uw goedkeuring vragen, zo is dat wettelijk geregeld. In dit handboek liggen regels vastgelegd over het besturen, waar wij als bestuur ons aan hebben te houden enz. Het Handboek Goed Bestuur kunt u nalezen op de website van Ken en geniet, ook zal het ter inzage liggen bij het bestuur.

NOTULEN VAN DE ALGEMENE LEDEN VERGADERING 30-3-2022

Aanwezig waren ca. 50 leden. Bericht van afwezigheid was ontvangen van: J. Vissers, M. Smulders, A. Netten, J. van Dongen, H. Oerlemans, J. en B. Haarbosch en E. Jansen-Michielse.

1. Opening van de vergadering door de voorzitter. Christ hield een terugblik op het verenigingsjaar met aandacht voor de vrijwilligers, werkgroepen, bezorgers van het Hoefblad, redactie en bestuur. Er werd aandacht geschonken aan de overleden leden in dit verenigingsjaar met een speciale vermelding van twee van de oprichters van Ken en

Geniet: Piet in 't Groen en Ad Laurijssen. Voor allen die ons ontvallen zijn werd een moment van stilte in acht genomen.

2. Behandeling van de notulen van de Algemene Leden Vergadering van 2021. Deze is noodgedwongen digitaal gehouden en niet genotuleerd.

3. Ingekomen stukken: Slechts 1, er is een vraag over excursies binnengekomen. Deze keert terug bij het programma.

4. De secretaris las het verslag voor van 2021. Hierop kwamen geen aan- of opmerkingen.

5. De penningmeester las het verslag voor van 2021. Ook hierbij kwamen geen aan- of opmerkingen.

6. De kascontrolecommissie, bestaande uit Lizze Nederlof en Corrie Mols doet verslag van haar bevindingen. De commissie heeft er een zware taak opzitten want zowel de boeken van 2020 als 2021 dienden gecontroleerd te worden. Door de coronamaatregelen was de controle vorig jaar niet mogelijk. Voor beide jaren wordt het bestuur décharge verleend, met een compliment voor de penningmeester. Er kwamen verder geen aan- of opmerkingen.

7. Benoeming van de kascontrolecommissie voor 2020. Corrie is aftredend. Lizze wordt gevraagd om nog een jaar te functioneren. Hij stemt toe. De commissie wordt aangevuld met Leo Reijnierse.

8. Aftredend bestuursleden. Volgens rooster moeten Anton Staps en Jos Soffers aftreden. Zij stellen zich beiden herkiesbaar. Voor aanvang van de vergadering was er gelegenheid om tegenkandidaten aan te melden volgens de statutaire regels. Hiervan werd door niemand gebruikgemaakt zodat de twee genoemde bestuursleden zijn herkozen voor een volgende bestuursperiode.

9. De penningmeester presenteerde de begroting voor het lopende boekjaar. Er waren geen op- of aanmerkingen.

10. Plannen voor 2022-23. Het programma is aangepast en werd doorgenomen door Christ. Er werd medewerking gevraagd voor onze eigen Open Tuindag op Kandoel op 9 juli 2022. Tevens zijn ideeën welkom voor het 65-jarig jubileum in 2023. Covid en de angst daarvoor blijft nog een grote rol spelen binnen de vereniging. Met tal van oudere leden is dit ook geen wonder natuurlijk. De aantallen deelnemers bij excursies zijn dan ook zeer laag te noemen. We proberen de regels in acht te nemen maar bus- en autotochten blijven voorlopig nog moeilijk te organiseren. Er ontstond een discussie over het maken van autotochten en het aantal benodigde zitplaatsen en chauffeurs, waar geen duidelijk uitsluitsel op volgde. We zullen af moeten wachten hoe de veilige omgang in de maatschappij zich ontwikkelt.

11. De jubilarissen worden vernoemd en gehuldigd. Christ overhandigt een passend geschenk. Helaas waren niet alle jubilarissen lijfelijk aanwezig.

12. Rondvraag:

- Vraag van Rita van Dongen uit Oosterhout. Het startadres in Dongen zit haar soms dwars, zeker als de excursie richting Oosterhout of omgeving Breda gaat. Christ gaat die vraag voorleggen aan het gidsen-overleg.

- Een vraag van dhr. Wil Richards: Hoelang is mijn vrouw Ria lid van Ken en Geniet ?, die geregistreerd lijkt te staan onder 3 verschillende namen. Ze is al meer dan 25 jaar lid. De ledenadministrateur gaat dit bekijken en rechtzetten. o Antwoord: John heeft een aantal keer telefonisch contact proberen op ten nemen met Wil en Ria, dit is echter niet gelukt.

o Ria is al lid vanaf 1979 en dat was vorig jaar dus 43 jaar. Ria was in 2004 dus al gehuldigd als 25-jarig lid.

- Leo Reijnierse geeft aan hij soms de reacties en mails op de nieuwsbrief krijgt die voor het bestuur bestemd zijn. Hier moet een vermelding van komen in het Hoefblad of de nieuwsbrief.

- Peter Verschure wil weten waarom we niet meedoen aan Opentuin en Kunst. Dit evenement is begin juni, terwijl we onze Open Dag begin juli plaatsen. De tuin is dan op zijn mooist en er zijn al afspraken met de afdeling Tilburg van Groei en Bloei.

13. De voorzitter sluit de vergadering waarna pauze en de vertoning van enkele filmpjes

WEBSITE KEN EN GENIET

Al vele jaren beheert John van Meggelen onze website, hij is daarmee begonnen in 2009.

We willen de [website](#) een update geven, zodat die nog fraaier en aantrekkelijker wordt, dat wordt een behoorlijke klus, maar wel een leuke. Daarvoor zijn we op zoek naar een vrijwilliger die deze klus op zich wil nemen. De bedoeling is dat de website extra mogelijkheden krijgt, om informatie met u te delen. Overal in de wereld zien we de digitale omgeving een voornamere rol krijgen.

Dus hebt u kennis van het opzetten en bouwen van een website en hebt u er zin in, onze vereniging nog eens extra te promoten, neem dan contact op met het bestuur.

JUBILEUM BOOTTOCHT NAAR DE BIESBOSCH 3 JUNI



Natuurvereniging Ken en Geniet bestaat 65 jaar, dat betekent, jullie weten het allemaal, dat we ook nogal wat oudere en minder mobiele leden hebben.

Daarom dit jaar geen bustocht, maar een speciale vaartocht, van maar liefst 5 uur, met de boot uit de vloot van de [Zilvermeeuw](#) uit Drimmelen.

Hoe ziet deze dag eruit?

9.15 uur vertrek bij de Salamander, naar de haven van Drimmelen.

9.45 uur inschepen aan de Zilvermeeuwsteiger.

10.00 uur vertrek uit de haven, we worden meteen getrakteerd op koffie/thee met een heerlijk gebakje en beginnen onze ontdekkingsstocht van 5 uur door de Biesbosch.

Rond 12.00 uur verzorgen de koks een scheepslunch, bestaande uit een heerlijke huisgemaakte soep, vijf broodsoorten, krentenbrood, cake, kruidkoek, vier soorten vleesbeleg, vier soorten kaas, paté, een warme snack, huzarensalade, kip/kerriesalade en eiersalade, zoet beleg met tijdens de lunch onbeperkt koffie, thee of melk.

15.00 uur komen we weer aan bij de haven van Drimmelen en gaan we van boord, met echte zeeman(vrouw)sbenen.

Wat kunt u verwachten onderweg, ja dat is moeilijk zomaar te beschrijven, we hebben de hele boot voor ons, dus we mogen zelf bepalen waarheen we varen, natuurlijk zullen we proberen de mooiste stukken te bezoeken. En dat zijn er heel wat, samen met de kapitein bepalen we de vaarroute, zo zullen we langs polders gaan waar vele vogels zitten, maar misschien ook wel wat wild en mooie landschappen.

Nationaal Park De Biesbosch of Biesbos is de benaming voor een zeer waterrijk natuur- en recreatiegebied in Nederland met zoetwatergetijden, krekens en wilgenvloedbossen. Het bestaat uit een aantal riviereilanden en zand- en slikplaten in de provincies Noord-Brabant en Zuid-Holland die liggen tussen de rivieren Boven-Merwede en Amer, en die



doorsneden worden door de kunstmatige rivier de Nieuwe Merwede. Aan de oostzijde wordt het gebied begrensd door het Land van Heusden en Altena. Het kan worden onderverdeeld in de Brabantse Biesbosch en de Hollandse Biesbosch, waarbij de laatste weer bestaat uit de Sliedrechtse Bies-

bosch en de Dordtse Biesbosch.

In 1994 kreeg de streek de status van nationaal park, heet sindsdien officieel Nationaal Park De Biesbosch, en staat op de lijst van beschermde natuurgebieden. De Biesbosch wordt deels agrarisch gebruikt, is ingericht voor verschillende vormen van recreatie en biedt ook ruimte aan opslag van schoon oppervlaktewater in speciaal aangelegde spaarbekkens ten behoeve van de continuïteit van de drinkwatervoorziening.

In 1970 werd de Haringvlietdam met sluzencomplex in gebruik genomen en in de jaren 1967-1977 werden de Volkeraksluizen gebouwd. Door de afsluiting van het Haringvliet verdween de grote dynamiek van het getij (tot 2 m)

bijna helemaal. In de Sliedrechtse Biesbosch bleef via de verbinding met de Nieuwe Waterweg plaatselijk nog een getijverschil van 60–70 cm. In de Brabantse en Dordtse Biesbosch is dit nog maar 20–30 cm. Door verminderde erosie en sedimentatie verandert de



waterparadijs. Vanzelfsprekend zullen we talloze watervogels gaan ontmoeten, want overal zwemmen futen, waterhoenen, meerkoeten en tal van andere eenden soorten. In de bomen zullen we aalscholvers gaan zien en langs de waterkant reigers, blauwe, maar ook zilverreigers.

Wie weet zwemt er zomaar een bever langs, we kunnen niets met zekerheid beloven, maar de kans is groot.

Op de oevers loopt ook van alles rond, mogelijk zien we reeën, Schotse Hooglanders, waterbuffels of een kudde paarden.

Zangvogels zullen we hopelijk aan alle kanten horen en zien, kortom het wordt een dag kennen en genieten, meld je aan en beleef het mee.

NEDERLANDSE DAGVLINDERS

Koninginnenpage (Papilio machaon)



De koninginnenpage dankt zijn naam aan zijn kleurrijkdom, die vergelijkbaar is met de kledij van pages die in vroeger tijden de koningin dienden. Het is een grote vlinder die met zijn helder gele kleur en zwarte tekening zelfs in de vlucht gemakkelijk te herkennen is. Bovendien zijn op de achtervleugels blauwe vlekken te zien in de zwarte band langs de vleugelrand. Deze band wordt afgesloten met een helder rode vlek. Dezelfde kleuren zijn ook aan de onderzijde te zien.

Verder heeft deze vlinder aan de achtervleugels zogenaamde “staartjes”. Ook het lijf is geelzwart getekend.

Vroeger kwam deze soort in onze omgeving vaak massaal voor, vooral in de peënvelden, waardoor de vlinder de bijnaam “peevlinder” kreeg.

Door het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen verdween de koninginnenpage.

Gelukkig komt hij tegenwoordig ook hier weer voor. De koninginnenpage is een zeer mobiele vlinder, die over grote afstanden kan

zwerven. Afhankelijk van de weersomstandigheden is hij in ongunstige jaren vrijwel afwezig, in normale jaren schaars en vooral in het zuiden van het land te zien en in gunstige jaren regelmatig aanwezig en verspreid over het hele land. Deze zwervers lijken (tot nu toe) niet in staat zich ergens permanent te vestigen. Gemiddeld gezien is het een vrij schaarse standvlinder met alleen in Zuid Limburg en Zeeuws Vlaanderen vaste populaties.

De koninginnenpage vliegt van eind april tot half juni en van begin juli tot half september in twee generaties. In warme jaren is er een mogelijke derde generatie, die in oktober vliegt.

Hij is te vinden in natuurlijke en halfnatuurlijke, kruidenrijke graslanden, moerassen, pioniervegetaties, akkertjes en moestuinen. Vanwege de grote nectarbehoefte van de vlinders moeten er altijd voldoende bloemen van kruiden en struiken aanwezig zijn. Tijdens zijn zoektocht kan de vlinder in gewone tuinen bij huizen terechtkomen en ook rupsen worden daar weleens gevonden.

De mannetjes scholen vaak samen bij een landschappelijk markant punt, zoals een heuveltop of een oude hoge boom. Dit gedrag wordt “hill-topping” genoemd. Zo proberen ze vrouwtjes naar deze plaatsen te lokken om mee te paren. Soms maken de mannetjes ook



patrouillevluchten. Wanneer een mannetje een vrouwtje vindt, buitelen de twee om elkaar heen in een snelle vlucht, waarna ze neerstrijken in de vegetatie om te paren. Soms blijven ze wel twee uur samen voordat het vrouwtje vertrekt om eitjes af te zetten.

De ronde eitjes worden afzonderlijk afgezet op de blaadjes of bloemknoppen van een groot aantal schermbloemige plantensoorten, zoals engelwortel, venkel, dille, pastinaak en (wilde of gecultiveerde) peen. Vandaar hun vroegere massale voorkomen in peënvelden.

Na ongeveer een week komen de rupsen uit. Ze eten eerst hun eischaal op, daarna de bovenzijde van de jonge bladeren van de waardplant. De jonge rupsjes zijn zwart met een witte vlek op de rug, zodat



ze er uit zien als een vogelpoepje en dus goed beschermd zijn tegen vijanden. Een volwassen rups is echter prachtig gekleurd: geelgroen met zwarte banden waarin rode vlekken staan. Bij verontrusting

kunnen de rupsen een paar oranje-rode, hoornvormige geurklieren (het zogeheten osmaterium) achter de kop uitstulpen. Deze verspreiden een doordringende geur, die eventuele vijanden afschrikt. De rupsen worden tot 41 mm lang. Oudere rupsen eten met name van de bloeiwijzen van de waardplanten.

Na ongeveer een maand zijn de rupsen volgroeid en gaan verpoppen. Ze doen dat laag bij de grond in de kruidlaag. De gordelpop wordt aan een plantenstengel vast gesponnen. De kleur van de pop varieert van groen tot bruin of zwart. Afhankelijk van welke generatie het betreft, komt [de vlinder](#) na zo'n drie weken uit de pop, of de pop overwintert en de vlinder komt pas in het volgende voorjaar uit.

De vlinder zelf leeft gemiddeld 18 dagen.

Hanny Oerlemans

NL DOET ZATERDAG 11 MAART



Zoals elk jaar doet ook onze vereniging weer mee aan NL Doet, een actie van het Oranjefonds. Deze keer gaan we aan de slag met de aanleg van een kleine heidehoek in Natuurtuin Kandoel. Voor de bijenschans wordt de toplaag gefreesd en andere grond aangevoerd, zodat er een schrale bodem ontstaat. Vervolgens worden er heide struikjes gepoot. Enkele brembossen, gaspeldoorns, jeneverbessen en een aantal gentianen gaan ook de grond in. Een flink karwei, dat we met een kleine groep vrijwilligers gaan klaren. Bij het ter perse gaan van dit Hoefblad hadden zich al 6 mensen aangemeld, allen lid van D66, die graag hun handen uit de mouwen steken.

Hebt u belangstelling om mee te helpen, dan kunt u zich daarvoor gerust aanmelden, maar dan niet via het Oranjefonds, maar rechtstreeks bij voorzitter@kenengeniet.nl of even bellen naar 06-43154545. Na afloop zorgen we voor wat te eten. Natuurlijk mag u gerust een kijkje komen nemen, de tuin is immers altijd open voor publiek.

Zaterdag 11 maart starten we om 9:00 uur, rond 12:30 uur hopen we klaar te zijn met dit mooie karwei en is Natuurtuin Kandoel weer een mooi gebiedje rijker, een stukje, zoals het vroeger rondom Dongen overall was. Opnieuw een voorbeeld hoe u ook uw tuin kunt inrichten, met oog voor de natuur en ten dienste van deze natuur. Want de beplanting zal insecten aantrekken en de bijen in onze korven zullen er zeker van profiteren, zo vlak voor hun neus. Op deze manier willen we het natuur tuinieren van harte promoten.

NATUURMOMENTEN NEMERLAER EN KAMPINA



Voor deze dag vol Natuurmomenten neem ik U mee naar [Landgoed Nemerlaer](#) en de Kampina. We starten onze wandeling bij de P aan de Kasteellaan. Via de oprijlaan met eeuwenoude eiken wandelen we richting het kasteel. Een boomkruiper klimt al voedsel zoekend langs één van de stammen omhoog, in de bosjes zit een winterkoning die schielijk verdwijnt bij onze nadering.

De geschiedenis van Nemerlaer gaat terug tot de 13de eeuw. De hertogen van Brabant, onder meer de beroemde hertog Jan, zouden er in 1357 een jachtslot hebben gesticht. 'Nemerlaer' is een samenvoeging van 'Nemer' en 'laer'. De Nemer is het riviertje dat achter de boomgaard langs stroomt, 'laar' of 'laer' is een oude benaming voor 'bos' en tegelijkertijd 'open plek in een bos'. Nemerlaer betekent dus: 'nederzetting ofwel open plek gesticht in het bos aan de Nemer.'

Kasteel Nemerlaer is van oorsprong een middeleeuws kasteel. Het ligt op een uitgestrekt landgoed, op een omgracht terrein en bestaat uit een nagenoeg rechthoekig hoofdgebouw met een vierkante hoektoren en aan de oostzijde bijgebouwen, die aan drie zijden een binnenplein omsluiten. Het wordt omgeven door een park met 17de-eeuws geboomte. Achter de voormalige kasteelboerderij ligt een hoogstamboomgaard. De oude binnenplaats van het kasteelcomplex wordt

gedomineerd door een omvangrijke linde van tweehonderd jaar oud. De kasteellanen komen uit op de weg van Oisterwijk naar Boxtel. In 1831 werd landgoed Nemerlaer gekocht door baron Van den Bogaerde van Terbrugge. Zijn zoon Donatus liet het in 1880 ingrijpend verbouwen in neo-renaissance-stijl. Donatus stierf in 1895, vlak nadat hij op zijn sterfbed gehuwd was met zijn huishoudster, Jacoba Jansen, oftewel Koosje. De erfgenamen van Donatus kochten Jacoba af voor zo'n fl 60.000,-, waarvoor zij afstand moest doen van haar rechten op de kastelen Nemerlaer en Heeswijk. Het vreemde testament van jonker Donatus gaf nogal wat opschudding en leidde tot diverse rechtszaken. De jonker had namelijk bepaald dat de beide kastelen onbewoond moesten blijven, en dat er niks van de inboedel verkocht mocht worden tot zijn jongste erfgenaam tachtig jaar zou zijn.. Pas in 1964 konden de erfgenamen hun erfenis in bezit nemen.

Het landgoed werd toen verkocht aan Stichting Brabants Landschap. De jarenlange leegstand had een enorm verval in de hand gewerkt, en toen in 1967 Anton van Oirschot het kasteel betrok richtte hij de Stichting Kasteel Nemerlaer op, met als doel het restaureren en het behouden van het kasteel.

Oef, dat was wel even een stukje geschiedenis. Maar dan gaan we nu wandelen, over de dijkjes langs de slotgracht. In het park hangt een grote bosuilenkast. Koolmees en pimpelmees buitelen hier vrolijk rond, op zoek naar iets eetbaars. De dijkjes zijn geflankeerd door dikke eiken, op een ervan staat aan de voet een grote bundel van de eikhaas.

Zo'n bundel kan een doorsnee van meer dan een halve meter krijgen. Deze paddenstoel parasiteert op levende eiken en op stobben ervan. Hij tast de wortels aan en veroorzaakt witrot in het hout.



Onmiddellijk gevaar voor de boom is er echter niet, de zwam kan jarenlang verschijnen zonder dat de gastheer er onder lijdt. Uit een centrale steel die zich veelvuldig vertakt groeien waaier- of spatelvormige deelhoedjes

van vier tot tien centimeter breed. De hoedjes zijn rimpelig en crème-keurig tot grijsbruin. De buisjes zijn wittig. De poriën zijn wittig tot crèmekeurig. De eikhaas is goed eetbaar.

We steken de Nemer over, een kort riviertje dat uitmondt in de Esschestroom. Er is een vispassage in aangelegd, zodat vissen de stuw in de Esschestroom kunnen omzeilen en het hoogteverschil overbruggen. In de weiden zien we een grote groep grauwe ganzen, op een paaltje zit



een onver-
schrokken
roodborst ons
aan te kijken.
De Essche-
stroom steken
we over via de
stuw. Vroeger
is dit 7km lange
riviertje geka-
naliseerd, nu
zijn er weer
meanders aan-
gebracht en
zijn er ondiepe
nevengewalen
gegraven met

rietkragen en moerasplanten, veel aantrekkelijker voor allerlei watervogels.

En dan moeten we het spoor over. Landgoed Nemerlaer wordt doorsneden door het spoorwegtraject Tilburg-Boxtel. Al sinds de aanleg van de spoorlijn in 1865 ligt er een spoorwegovergang op Landgoed Nemerlaer. De toenmalige eigenaar van het landgoed, Jonkheer Donatus, nam er geen genoegen mee dat zijn grondgebied doorkliefd zou worden door de nieuwe spoorlijn. Hij spande een proces aan en ontving een fikse schadeloosstelling. Om op het afgesneden deel van zijn landgoed te kunnen komen, werd voor de jonkheer een aparte overgang gemaakt. Het verhaal gaat dat hij zelfs het voorrecht had om de trein te laten stoppen. Een knecht zou dan de machinist waarschuwen door met een rode vlag te zwaaien. Vorig jaar besloot ProRail om de overgang te sluiten, dus we kunnen niet rechtstreeks naar het zuidelijk deel van het landgoed. In 2023 realiseert ProRail een tunnel op de plek waar ook de Esschestroom onder het spoor door gaat. Door het bosje langs het spoor wandelen we naar de overweg bij de Posthoornseweg

(vroeger een belangrijke postkoetsverbinding tussen Oisterwijk en Haaren), waar we wel over kunnen steken. We volgen deze weg een stuk, langs een natuurontwikkelingsgebied af, wat bestaat uit door houtwallen omzoomde weiden, die langzaam naar heidegebied omvormen.

Dan gaat het linksaf, de Stenenheulweg in. Het gebied waar we nu wandelen en ook het bruggetje over de Rosep waar we na korte tijd op staan heten beide Stenen Heul, omdat op deze plek de eerste stenen boogvormige brug lag. Alle andere bruggetjes over de Rosep waren van hout. Een heul is een oude benaming voor boogvormige brug en heul stamt weer af van heuvel. Het bolle middenstuk doet namelijk aan een heuvel denken.

Onder het bruggetje loopt de Rosep. De beek ontspringt in het Moergelstels Broek en stroomt door de Oisterwijkse Bossen en Vennen naar de Kampina om te eindigen in de Esschestroom. Omdat hij grotendeels door natuurgebieden loopt, is de meanderende loop en ka-



rakter bewaard gebleven. Hij heeft zich in de afgelopen eeuwen ingesneden in de zandgronden, waardoor het beekdal is ontstaan. De Rosep bestaat uit regen- en kwelwater. Kwelwater is water dat naar bovenkomt, nadat het jarenlang onder de grond heeft gezeten. Hierdoor heeft het water een bijzonder goede kwaliteit en zit het vol mineralen.

We wandelen een flink stuk langs de beek af, wat een plaatje is dat toch, vooral als de zon een beetje doorkomt!



Het water zit vol leven. Een van die bewoners is de schaatsenrijder, die we veelvuldig zien. Het is een roofwants, een echte jager. De haren op de pootjes van deze wantsen zitten zo dicht bij el-

kaar dat er lucht tussen blijft zitten. Hierdoor scheren ze als een hovercraft over het water. Met 4 poten schaats hij over het water, de 2 middelste gaan als roeispanten heen en weer met de achterste 2 poten stuurt hij. De voorste 2 poten zijn vangarmen, waarmee hij jaagt op dieren net onder het wateroppervlak. Met zijn scherpe snuit doorboort hij zijn slachtoffer, met de voorpoten houdt hij hem vast. Soms worden grotere prooien tegelijkertijd door meerdere wantsen aangevallen. Vijanden van de schaatsenrijder zijn vissen en de oeverspin. Maar de schaatsenrijder is meestal veel te snel, en als hij achtervolgd wordt, maakt hij een sprong uit het water.

Na verloop van tijd verlaat het pad de oever van de Rosep. We wandelen verder door het bos, op de grens van Oisterwijkse Bossen en Vennen en Kampina, we zien regelmatig een ander bordje. Er groeien nog veel paddenstoelen, waaronder spekHzwoerdzwam, parse korstzwam en parelamaniet. Maar dan gaan we linksaf, de Rosep over en even later staan we aan de oever van het Belversven. Op dit mooie plekje staat een bank, waar we heerlijk genietend van het zonnetje onze boterhammetjes opeten. Het Belversven wordt wel het ven van de Maas genoemd. De meeste vennen in de [Oisterwijkse Bossen en Vennen](#) en op Kampina ontstonden door winderosie vlak na de laatste ijstijd. De wind blaast sindsdien namelijk meestal uit het zuidwesten. De door winderosie ontstane vennen liggen dan ook zuidwest richting noordoost. Het Belversven vormt daarop een uitzondering, het ligt in noord-zuid richting. Het is een stroomdalven, vermoedelijk een oude arm van

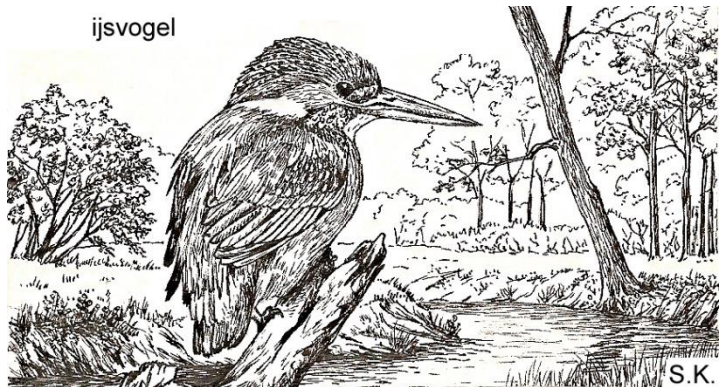


de Maas, die ooit dus veel zuidelijker liep. Aan de overzijde van het ven dobberden wilde eenden en kraakenden rond. In de rietkraag staat een grote zilverreiger doodstil naar een prooi te staren, om plotseling toe te schieten met zijn dolkvormige snavel.

vel.

We turen door de verrekijker en ineens zien we een ijsvogel in de struiken langs de oever! Wauw, fototoestel erbij, scherpstellen en..... ja, die mevrouw wilde zo graag een foto maken van het ven, nog een stapje dichterbij, en dat terwijl wij zitten te telelensen, ijsvogel weg, wel verdorie! Jammer, we happen nog een keer in onze boterham en even later.... Daar komt ie weer terug! Scherend over het water, een felblauwe flits, en daar zit ie weer op zijn plekje. Het valt echter niet mee om een goede foto te schieten. Hij vliegt wat op en neer en scharrelt tussen de bosjes, en roetsj... weg is ie weer. Maar wat een prachtig schouwspel was dat! Hij heeft hier in de buurt vast een nest gehad in het voorjaar, wellicht in de steile oevers van de Rosep. Hij graaft een tunnel van zeker 50 cm in de oeverwand, maar ook tussen wortels van bomen of in een kunstmatige ijsvogelwand. Het vrouwtje legt meerdere keren per jaar 6 tot 7 eieren. Man en vrouw broeden in 19 tot 21 dagen de eieren uit. Voordat ze uitvliegen zitten de jonge vogels zo'n 22 tot 28 dagen in het nest.

ijsvogel



S.K.

Het liefst eten ze visjes, maar ook waterinsecten zoals libellenlarven staan op het menu. Vanaf een zitpost of biddend boven de prooi jaagt hij en duikt in het water om zijn prooi te pakken. Een gevangen vis wordt meegenomen naar de zitpost en tegen een tak geslagen alvorens hij verorberd wordt.

We stappen weer op, wandelen een stuk langs de oever, die hier kaal is gemaakt. Langs de noordkant wandelen. Op een boomstronk vinden we het fopelfenbankje, langs het water staan grote bossen met heerlijk geurende gagel. Het pad voert ons tussen afgestorven adelaarsvaren heen, terug het bos in en over een heideterrein. Dit stuk is omrasterd, er grazen hier paarden en runderen om de heide open te houden en om variatie in het bos te krijgen. Ook zijn er bomen gekapt zodat 2 heidevelden met elkaar verbonden zijn. De voedselrijke toplaag is verwijderd, zodat de heide zich goed kan ontwikkelen. En zo hebben karakteristieke dieren zoals de levendbarende hagedis, de nachtzwaluw en verschillende insecten de kans om zich verder te verplaatsen en voort te planten. Boven de heide zweeft een buizerd.

We wandelen weer over de Stenen Heul, over de Rosep. Door het bos



gaan we naar het Beeldven. Eerst passeren we een vreemd soort den: de doornden. De kegels zijn 4 tot 7 cm lang, ovaal en bezet met stekels op de schubben. De naalden van deze den staan in bundels van 3 en zijn ongeveer 6 tot 13 cm lang, vaak iets gedraaid. Ze

staan niet alleen op het uiteinde van de takken, maar ook pal op de stam of een dikke tak, een vreemd gezicht. De boom kan in zeer slechte omstandigheden overleven. Deze boom wordt ook wel pekden genoemd, vanwege de grote hoeveelheid hars. Hij is ingevoerd uit de Verenigde Staten en komt slechts op 7 plaatsen in Nederland voor. Op het Beeldven zwemt een groepje kuifeenden. In de 16^e eeuw heette het ven Gagelrijsvan. Er liggen 2 eilandjes in het ven, aangelegd in opdracht van Jonkheer Donatus, een groot en een klein eiland. Het



grote eiland was met een houten brug verbonden met het vasteland, en hierop liet Donatus een theekoepel bouwen. Het was hier aangenaam vertoeven op zijn oude dag, samen met zijn Koosje. Op het kleine eiland liet hij een praalgrafkelder bou-

wen, gemetseld uit baksteen en natuursteen, opgesmukt met 2 beelden. Deze beelden stelden een geheel naakte man en vrouw voor, Donatus en zijn grote liefde Koosje. Donatus is hier echter niet begraven, in de ongewijde grond van het ven, maar in het familiegraf in Heeswijk. Kort na de dood van Donatus schaatsten op een winterdag de studenten van het seminarie in Haaren rondjes op het ijs van het Beeldven. De vrome jongens zagen de beelden en vonden dat dat niet kon. Ze sloegen stukken van de beelden af en gooiden ze op het ijs, stookten een vuurtje op het ijs, zodat de beelden naar de bodem van het ven zonken. Zo was de vrome rust weergekeerd, een prachtig plekje om weg te dromen.

Over modderige dijkjes wandelen we verder, we gaan het spoor weer over en al snel komen we weer op één van de kasteellanen. Ook hier vinden we weer paddenstoelen: de reuzenzwam en de witte kluiwzwam. Beide soorten doen hun naam eer aan! De reuzenzwam kan een doorsnede tot 200 cm en een hoogte tot 80 cm bereiken! Ze bestaat uit een groot aantal platte, halfronde tot waaiervormige hoeden die in een rozet groeien. De zwam infecteert de boom op de wortels en veroorzaakt witrot. Daardoor



transporteren de wortels minder water en voedingsstoffen en veroorzaakt een uitgedunde bladerkroon. De witte kluifzwam lijkt inderdaad op een kluif. Het is een saprofyt, oftewel hij leeft van dood materiaal, humus, en is dus een opruimer. Je ziet hem vooral in de buurt van eiken.

We steken de Nemer weer over, links zit een meerkoet, en rechts.... Zien we de ijsvogel weer over het water scheren! Prachtig! Een mooie afsluiter van deze wandeling vol natuurmomenten!

Fia Grootzwagers

VOGELTOCHT NAAR DE BLAUWE KAMER **OP ZATERDAG 29 APRIL**



Op zaterdag 29 april gaat de excursie van de Vogelwerkgroep naar de [Blauwe Kamer in Rhenen](#). Alle leden van Ken en Geniet kunnen deelnemen aan deze excursie.

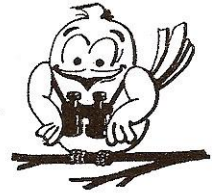
Voor vogelliefhebbers is de Blauwe Kamer een waar paradijs. De vogelkijkhut biedt uitzicht over het vogelrustgebied. Regelmatig laten lepelaars, zilverreigers en aalscholvers zich zien. En met een

beetje geluk zien we zelfs een visarend. In natuurgebied de Blauwe Kamer heeft het water van de Neder-Rijn vrij spel. De zomerdijk is in 1992 afgegraven, zodat het gebied regelmatig overstroomt. De natuur in de Blauwe Kamer is dankzij de overstromingen voortdurend in beweging en ontwikkeling.

Een van de wilgenbosjes herbergt een kolonie lepelaars. In het gebied broeden ruim 70 verschillende soorten vogels en er is een rijke vegetatie. Ook de bever voelt zich thuis in dit gebied.



PROGRAMMA



Zaterdag 4 maart: Autotocht van een halve dag naar een nieuw gebied, de Smisselbergen. Jos van Dongen kent daar de weg en laat u meegenieten van de fraaie natuur in deze omgeving. Het is een aantrekkelijke wandeling met op verschillende plaatsen speelse elementen. Bij regenweer zijn stevige wandelschoenen of zelfs laarzen aan te raden. Het gebied is nog vrij intact. Je vindt er dalkruid en salomonszegel, oude bosplanten als zwarte bes en dotterbloem, gagel, veenpluis en dopheide. Daarnaast zijn er grote bosmierkoepels aanwezig, trommelt de zwarte specht op de bomen.

Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 28 februari 19.00 uur.

Woensdag 8 maart: Algemene Ledenvergadering deze vindt deze plaats in zaal 1 van de Cammeleur aanvang 20.00 uur.

Alle leden zijn van harte welkom, om mee te praten over het doen en laten van onze natuurvereniging. Deze avond krijgt u de kans uw zegje te doen, over het programma, maar ook te beluisteren hoe de zaken erbij staan financieel gezien enz.

De vereniging bestaat 65 jaar, een feit om even bij stil te staan. Na de vergadering zal er een korte film vertoond worden.

Zie pagina 3 en 4 van dit Hoefblad

Zaterdag 11 maart: *NL Doet*, deze keer gaan we in Natuurtuin Kandoel een klein heidegebied aanleggen, daarvoor moet een gedeelte het gras verwijderd worden. Verder zal er witte grond aangevoerd worden en turfstrooisel, om een goede groeiplaats te creëren. Heide en andere planten zullen deze ochtend aangeplant worden. Aanvang 9:00 uur, breng zelf wat te drinken mee voor in de pauze, wij zorgen voor iets lekkers en na afloop, zo rond 12:30 uur is er een frietje met wat erbij.

Zaterdag 18 maart: Deze ochtend maken we een wandeling langs de ecologische verbinding, de Onkelsloot. U moet zelf komen naar de parkeerplaats van Jansen en Jansen aan de Monseigneur Poelsstraat waarvandaan we starten. Beppie Verhage zal ons meer vertellen over

de functie van een dergelijke verbinding en wat er zoal groeit, vliegt en zwemt.

Vertrek 9:00 uur, opgeven voor dinsdag 14 maart 19:00 uur.

Zaterdag 1 april: Een autotocht van een halve dag naar de Kampina, daar maken we een wandeling langs het Smalwater, deze beek heet verderop Beerze. De beek heeft hier zijn natuurlijke loop en kronkelt door het landschap. Christ Grootzwagers zal u meer vertellen over dit natuurherstelproject van Natuurmonumenten.

Vertrek 8:00 uur, opgeven voor dinsdag 28 maart 19:00 uur.

Zondag 16 april: Autotocht van een halve dag, de zogenaamde oranjetipjeswandeling, we gaan naar een gebied waar deze bijzondere vliedertjes volop rond vliegen. Fia Grootzwagers en John van Meggelen zullen u meer vertellen over de leefwijze van het oranjetipje. Als vlienderaar beslist Fia pas op het laatst waar we heen gaan, afhankelijk waar ze het meest gezien worden.

Vertrek 8:00 uur, opgeven voor dinsdag 11 april 19:00 uur.

Zaterdag 29 april: Autotocht van een halve dag, een tocht georganiseerd door onze Vogelwerkgroep naar de Blauwe Kamer bij Rhenen. Een natuurgebied tussen de Neder-Rijn en de Grebbeberg, met afwisselend open terrein en bosjes. Ook liggen er diverse oude leemputten, met daarbij een vogelkijkhut, waar we vele vogels hopen te gaan zien. Annemiek Bakers en Lidwine van Dijck begeleiden deze tocht.

Na de wandeling kunt u op eigen kosten wat gebruiken bij het restaurant, we denken rond **14:00 uur weer terug te zijn in Dongen.**

Vertrek 7:00 uur, opgeven voor dinsdag 25 april 19:00 uur.

Zondag 14 mei: Autotocht van een halve dag naar de Goudsberg bij Strijbeek, onder leiding van Jos van Dongen. Hier ligt zowat het laatste stukje hoogveen bij het ven, verder bestaat het gebied uit heide en bos. Al wandelend kom je langs de grens met België, vroeger werd hier dan ook regelmatig gesmokkeld. Luister naar de gids en je komt er veel meer over te horen.

Vertrek 8:00 uur, opgeven voor dinsdag 9 mei 19:00 uur.

Zaterdag 20 mei: Deze ochtend doen we iets speciaals, onze nieuwe gids José van Haasteren gaat met ons mee voor een culinaire tocht door onze natuurtuin Kandoel en het Blik. Zij gaat ons wegwijs maken in eetbare kruiden, waarmee een zelf meegebrachte salade op smaak

kan worden gebracht. Aan het eind van de wandeling 'nemen we de proef op de som.' Starten doen we bij Natuurtuin Kandoel om 9:00 uur, opgeven voor dinsdag 16 mei 19:00 uur.

Zaterdag 27 mei: Autotocht van een halve dag, deze keer naar de Nemerlaer. Hier is het kantoor van Brabants Landschap gevestigd, vlak naast het kasteel. We wandelen over de lanen en door het achterliggende gebied, onder andere langs het Beeldven aan de rand van de Kampina. De Esschestroom zullen we een paar keer over steken, misschien horen we zelfs de nachtegaal zingen. Christ Grootzwagers zal u meer vertellen over deze omgeving.

Vertrek 8:00 uur, opgeven voor dinsdag 23 mei 19:00 uur.

Zaterdag 3 Juni: Vandaag vieren we een feestje in verband met ons 65-jarig bestaan, we nemen u mee op een bootreis door de Biesbosch. Tegen een gereduceerde prijs bent u onze gast, we trakteren u op een bakje koffie met gebak en tussen de middag op een heerlijke scheeps-lunch. Ga mee en geniet van het uitzicht tijdens deze prachtige vaartocht, speciaal voor iedereen, ook voor hen die niet meer mee kunnen wandelen. Zie voor een uitgebreid programma pagina 5 t/m 8.

Geef u tijdig op via de opgave-adressen en vergeet ook niet uw kosten te voldoen. Leden betalen voor de boottocht incl lunch € 35,- en zij die geen lid zijn betalen € 45,-, uw opgave moet voor dinsdag 23 mei binnen zijn. Het bedrag dient u over te maken naar ons bankrekeningnummer, onder vermelding Boottocht Biesbosch, ons rekeningnummer is IBAN: NL44 RABO 0111984114

Zaterdag 17 juni: Vandaag maken we een dag fietstocht, de zogenaamde Piet in 't Groentocht. De fietsgroep heeft weer een schitterende tocht uitgezet door ons Brabantse land, zoals u dat van hen gewend bent. Onderweg zal er ergens aangelegd worden, dus voor uw lunch hoeft u niet te zorgen, uiteraard wel voor eigen rekening, maar dat wist u waarschijnlijk al.

Vertrek 10:00 uur bij de Salamander, opgeven is wel verplicht en wel voor dinsdag 13 juni 19:00 uur.

Zaterdag 24 juni: Een autotocht van een hele dag, met als thema vlinders, Fia Grootzwagers zal samen met John van Meggelen deze tocht begeleiden. Het blijft nog even een verrassing waarheen we deze keer gaan, meer hierover in het volgende Hoefblad.

OPGEVEN VOOR DEZE EXCURSIES KUNT U BIJ:

Ad en Lenie Leeggangers, Roeloff van Dalemstaat 50, tel. 0162-313858 En bij: Marie-José van Gestel, Hubertusstraat 9, (mob.) 06-10120230 Of via e-mail: mjvangestel.burmanje@home.nl

Wie zich via e-mail opgeeft bij Marie-José krijgt altijd een bevestiging toegestuurd. Indien dit niet het geval is, mogelijk door vakantie, dan graag alsnog bellen naar Ad en Lenie.

Leden en niet-leden, die zich eenmaal hebben opgegeven voor één van de tochten van Ken en Geniet, dienen de aan deze tocht verbonden kosten te voldoen. Dit geldt ook als men door omstandigheden niet met deze tocht mee kan gaan, tenzij een ander de plaats van hem/haar overneemt.

PRIVACYVERKLARING

De volledige versie van de [privacyverklaring](#) kunt u vinden op de website www.kenenegeniet.nl

MEDEDELINGEN

Als nieuw lid heten we van harte welkom:

Mevr. J. Schrik (José)

Mevr. S. Snoek

Mevr. G. van den Hoven (Gonnie)

Mevr. A. Jansen (Addy)

Dhr. K. Diepstraten (Kees)

Mevr. J. Diepstraten (Jo)

Overleden leden: geen

Kopij voor het volgende Hoefblad kunt u inleveren vóór 1 mei bij het redactieadres: Christ Grootzwagers, Kamilletuin 6, 5103CB te Dongen.

Ook is het mogelijk uw kopij via e-mail te versturen, **graag als bijlage verzenden, word bestand, lettertype arial 11 en foto's los als jpg bestand.** Het e-mail adres is: hoefblad@kenengeniet.nl

Redactie: Jos van Dongen, Sjef Kerkhofs, Roland Commandeur, Hanny Oerlemans en Christ Grootzwagers

Zoals altijd zijn de tekeningen weer gemaakt door Sjef Kerkhofs.

DE KROON OP DE VAKANTIE,

EEN DAG BOMVOL NATUURMOMENTEN

Een laatste verslag van onze vakantie in Noorwegen. We logeren in Dombas, bij [nationaal park Dovrefjell](#).

Alweer een koude dag, maar de zon doet haar best. We gaan naar Kongsvoll, om een wandeling te maken in nationaal park Dovrefjell. Kongsvoll is een bekende halte, omdat het een hotel en luxe restaurant met Noorse specialiteiten heeft. Daarnaast bevindt zich hier een botanische tuin, met een unieke verzameling van arctische bloemen en planten. We wandelen door het gehuchtje, een witte kwikstaart scharrelt langs het pad om

voedsel te zoeken voor zijn kroost. Door de weiden gaat het verder (blauwe monnikskap, blaassilene, vrouwenmantel, jakobs ladder, duifkruid, vossenbes) om even verder de E6 over te steken, richting het mooie oude station. Maar eerst moeten we de Driva



nog oversteken, een snelstromende rivier die zich door een smalle kloof wurmt (rozenwortel, echte guldenroede, muurpeper). En dan gaan we klimmen, door berkenbos naar de hoogvlakte. We zien hier vele planten: knikkend nagelkruid, knolletjesduizendknoop, alpenhelm, Noorse droogbloem, gele wikke, rond wintergroen, dalkruid, zevenster, alpenmadeliefje, vetblad, grote muggenorchis, laplands kartelblad, blauw immergroen, lavendelheide, stengelloze silene, tweebloemig viooltje. En de ijsgors, deze broedt op vasteland in subarctisch gebied, rond taiga, boomgrens en toendra. In Noorwegen bijna tot zuidpunt, op fjells. Af en toe hebben we uitzicht op het dal.

We komen boven de boomgrens, wat een weids landschap! Hoger en hoger gaan we, we steken een beekje over en zien een graspieper op een rots zitten. Het is etenstijd, dus wij gaan ook maar een rots uitzoeken om op te gaan zitten. Als de broodjes op zijn en we nog iets te drinken uit de rugzak vissen, ziet Linda plotseling een kudde muskussen over de bergkam heen komen! Wauw, pakjes drinken in de jaszak en dichterbij zien te komen! Een smal spoorpje voert door het lage

struikgewas en we komen inderdaad een stuk dichterbij, maar om te fotograferen valt nog niet mee. Het lukt ons om enkele redelijke



plaatjes te schieten. Een goudplevier zit luid te piepen, hij wil ons natuurlijk verjagen, maar dat gaat nog even niet gebeuren, maatje! Maar je mag wel op de foto, uiteraard. De muskusossen steken een sneeuwveld over, mooi om te zien, dat gaat supersnel. En dan gaan ze grazen, net onder het sneeuwveld. De imposante dieren wegen ruim 400 kg en kunnen snelheden tot 60 km per uur bereiken. Hoewel ze sterk lijken op een rund zijn ze meer verwant aan geiten, schapen en antilopen. De dieren bereiken een maximale leeftijd van 23 jaar en leven van korstmossen, bessen en grassen. De belangrijkste natuurlijke vijand is de wolf. Bij gevaar vormen de volwassen muskusossen een ondoordringbare kring om de kalveren heen, met de hoorns naar de buitenzijde.

Muskusossen zijn arctische dieren en komen vooral voor in koude gebieden zoals Groenland en Noord-Canada, hier werden kuddes van deze imposante dieren zijn geherintroduceerd. Ook in het toch redelijk zuidelijk gelegen Dovrefjell Nationaal Park in Noorwegen komt de muskusos weer in grote aantallen voor. Hier werd dit zoogdier geherintroduceerd in de eerste helft van vorige eeuw. De eerste poging in de jaren '20 was eigenlijk een ongelukje. Vissers die met een air boat terugkeerden vanuit Groenland brachten een muskusos mee om die te

verkopen voor het vlees. Ze kregen er veel geld voor en al snel volgden andere vissers het voorbeeld. Na een tijdje was er een hele groep muskusossen in de omgeving van Kristiansund bij de Noorse kust. De regering nam maatregelen en zorgde ervoor dat de dieren verplaatst werden naar een beter geschikt gebied in het binnenland, Dovrefjell. De eerste groep muskusossen wist niet te overleven en dus werden er daarna nogmaals pogingen gedaan, omdat men van mening was dat alle omstandigheden geschikt waren voor het overleven van de muskusossen. De poging in de jaren '30 was succesvol, de dieren stierven niet uit en inmiddels is het aantal gegroeid naar ruim 200 dieren in het park.

Eigenlijk kunnen we er geen genoeg van krijgen, maar we moeten verder. We lopen nog een stuk onderlangs de berg waar de muskusossen zijn en fotograferen er nog lustig op los, hopen dat we nog mooie plaatjes kunnen schieten. Maar dan gaan we toch echt weer op de terugweg. Langzaam aan zakken we over de vlakte (kleine sint jansvlinder, wollegras, havikskruid). Heel in de verte ligt een groot meer. Dan dalen we weer af in het bos, de wilgen bloeien hier nog en trekken kleine insecten aan, de sneeuw is nog niet eens allemaal gesmolten. Het wordt warmer naarmate we verder zakken en de jassen gaan uit (kleine ratelaar). Langs een beekje dalen we verder af naar de Driva, de plantengroei is weelderig en trekt vlinders aan zoals het oranjetipje en de zilveren maan. De Zilveren maan is genoemd naar de



zilverkleurige vlekken op de onderkant van de vleugel. De onderkant lijkt een beetje op een glas-in-loodraam. Naast de zilveren vlekken valt er één ronde zwarte punt aan de vleugelbasis bijzonder goed op, aan dit kenmerk is de soort van de meeste andere parelmoervlinders te onderscheiden. De bovenkant van de vleugels is, zoals bij zovele parelmoervlinders, oranje- bruin met een zwarte tekening. De leefgebieden van de Zilveren maan bestaan uit natuurlijke en halfnatuurlijke, begraasde en gehooide graslanden en moerassen. De belangrijkste eis die de vlinder aan zijn leefgebied stelt is een hoge dichtheid aan waardplanten – viooltjes - en het voorkomen van voldoende nectarplanten. Er is onderzocht dat er minstens 30 viooltjes per m2 moeten voorkomen, hoewel de voorkeur uitgaat naar gebieden met 100 viooltjes per m2.

We steken de Driva over en dan staan we weer terug bij de auto. Daarna zijn we richting Dombas gereden. Langs de E 6 zagen we 2 elanden in het veld net voorbij Fokstumyra, wat een geluk! Op een parkeerplekje stoppen we en we kunnen ze goed fotograferen. Ook treffen we hier nog verschillende plantjes aan, waaronder voorjaarsgentiaan en slanke gentiaan. We zijn dus maar even terug gereden naar Fokstumyra, een moerasgebied waar vele vogelsoorten voorkomen en waarvan het ook bekend is dat er elanden leven. Net toen we uitgestapt waren, vlogen er 2 kraanvogels over, ze landen in een weiland vlakbij. Eerst die maar eens vastleggen, prachtig! En dan gaan we op pad. We noteren dagkoekoeksbloem, blauwe monnikskap, dotterbloem, knikkend nagelkruid, sneeuwgentiaan, gelobde maanvaren,



rietgors, moeraskartelblad, wollegras, alpenmadeliefje, Noorse droogbloem. We wandelen over vlonderpaden,

onder het spoor door en dan naar een uitzichttoren, waar we in klimmen. Na lang wachten hebben we geluk: vlakbij staat een eland op haar gemakje te knabbelen van het struikgewas. We konden er heel veel mooie plaatjes van schieten. Op een gegeven moment ging ze op de loop, ergens van geschrokken waarschijnlijk en dan zie je zo'n enorm dier in volle vaart wegdraven door het open veld, wat een mooi gezicht!

De eland is een zeer groot dier met een opmerkelijke snuit. De vacht is ruw en grijsbruin van kleur. De poten zijn lang, waardoor hij in de diepe sneeuw kan lopen. Volwassen mannetjes (stieren) hebben een baard en een gewei. Ze hebben een schofthoogte van 180 tot 220cm en kunnen tot 800 kilo zwaar worden. De vrouwtjes zijn ongeveer 25 % kleiner. Elandstieren hebben over het algemeen een breed, bladvormig schoffelgewei met korte uitsteeksels, maar er zijn ook individuen met een takvormig stanggewei. Het gewei kan gemakkelijk een spanwijdte bereiken van 2 meter! Elanden hebben een sterk ontwikkeld



reuk- en gehoororgaan. Het zicht is echter beperkt.

De eland leeft voornamelijk van scheuten en twijgen van bomen als de grove den . Ook eet hij de schors van wilgen en ratelpopulieren. 's Zomers bestaat het dieet grotendeels uit grotere kruiden, bladeren en waterplanten, in de herfst eet hij vaker granen. 's Winters eet een eland gemiddeld zo'n tien kilogram aan twijgen en scheuten per dag.

Even later op een andere plek ontdekken we een rendier met een groot gewei, wel heel ver weg. Rendieren zijn hertachtigen, die vooral in noordelijke gebieden voorkomen. Het zijn zeer sociale dieren die in kuddes leven. In delen van Noorwegen, Finland en Rusland zijn er nog enkele wilde kuddes te vinden. Zowel de mannetjes als de vrouwtjes dragen een gewei. Het voedsel bestaat uit bladeren, korstmossen, paddenstoelen en kruiden. Rendieren kunnen tot 15 jaar oud worden, het gewicht bedraagt 60 tot 320 kilo. Het rendier heeft een hele dikke vacht. Dit zorgt voor een perfecte bescherming tegen de strenge kou. De hoeven van het dier zijn heel groot zodat hij niet wegzakt in de sneeuw. Het zijn net sneeuwschoenen. Rendieren kunnen heel ver en lang lopen. Ze zoeken dan naar eten en naar gebieden waar in de lente de jongen kunnen worden geboren. Zo lopen sommige rendieren meer dan 5000 kilometer per jaar en kunnen ze wel 80 kilometer per uur rennen.

We dalen weer af uit de uitkijktoren en wandelen terug over het vlonderpad. Hoog in de lucht zweeft een ruigpootbuizerd rond, de buizerd van het noorden. Hij leeft van woelmuizen en lemmingen. Hij heeft lange vleugels en vliegt met soepele, trage vleugelslag. De staart heeft een witte basis en een of meer zwarte banden. Onder de vleugels zitten grote zwarte polsvlekken en de meeste ruigpoten hebben een zwart buikschild. Van dichtbij is het bevederde loopbeen te zien. Hij



jaagt veel vanuit de lucht, in rustige glijvlucht, vaak onderbroken door langdurig bidden. In Nederland zien we de ruigpootbuizerd vanaf oktober tot in april.

Zo, we zijn weer terug bij de P. Dat was dus weer een super mooie dag! de KROON op onze vakantie! Tot een volgende keer!

Fia Grootzwagers

VERSLAG WANDELING CHAAMSE BOSSEN **OP 5 FEBRUARI 2023.**

Om klokslag 9.00 uur vertrokken we met drie auto's en in totaal zeven deelnemers vanaf Sporthal de Salamander naar de Chaamse Bossen. We reden langs Rijen en Gilze richting Alphen en sloegen bij de Franse Baan rechtsaf en een eind verder op weer rechtsaf de Huisdreef in en parkeerden nabij Camping Buitenlust. Staatsbosbeheer heeft kortgeleden het verharde wegenstelsel ingrijpend vernieuwd waardoor Camping Buitenlust alleen nog via de Franse Baan en de



Huisdreef met de auto te bereiken is. Vanaf daar is de Huisdreef tot aan de Chaamse weg/ Gilze weg voor autoverkeer afgesloten, evenals de Putvenweg. De afgesloten wegen zijn opnieuw versmald aangelegd en alleen toegankelijk voor fietsers. Dit om de verstoring van de natuur door autoverkeer tegen te gaan. Maar helaas vindt die verstoring nog op grote schaal plaats door de vele mountainbikers die nog overal mogen komen zonder dat daar door Staatsbosbeheer iets aan wordt gedaan!

De Chaamse Bossen maken deel uit van een veel groter bosgebied dat

gelegen is tussen Ulvenhout, Bavel, Gilze, Alphen en Chaam. Dit bosgebied bestaat verder uit het Voorbos, een klein bos dat een van de oudste bossen van Nederland is, gelegen in het dal van Breda en tegenwoordig ingeklemd tussen woonwijken van Ulvenhout. Een Natura 2000 gebied met zeldzame planten zoals het knikkend nagelkruid en witte rapunzel, maar helaas ook een hondenlosloopgebied. Verder het Annabosch dat dateert uit de negentiende eeuw, ingeklemd tussen landgoed Valkenberg en landgoed Anneville, het Nieuwbosch, het Chaambosch – niet te verwarren met de Chaamse Bossen – het Chaambosch is een klein jachtbos en onderdeel van landgoed Valkenberg, het Prinsbosch gelegen aan de westkant van de weg tussen Chaam en Gilze, met onder meer het gelijknamige asielzoekerscentrum, en aan de oostkant van deze weg dan de [Chaamse Bossen](#). In de 19^e eeuw was dit nog een uitgestrekt gebied woeste grond, bestaande uit voornamelijk stuifzanden en natte heide. In het begin van de 20^{ste} eeuw is het bos aangeplant met voornamelijk grove den, maar ook Corsicaanse den, douglasspar en als loofbomen treft men hier inlandse eik, Amerikaanse eik, beuk en berk aan. De belangrijkste verharde wegen door dit gebied zijn de Chaamse weg, de Alphense weg, de Franse Baan, de Huisdreef, de Maastrichtse Baan (onverhard), de Putvenweg, de Wolfgatse baan en de Nieuwe Maastrichtse baan. In de jaren '60 ontwikkelde het deel nabij het Putven zich als recreatie-



gebied. Er kwam een camping, een aantal dagrecreatieweides en het openluchtzwembad Het Weidebad. Dit bad is inmiddels verdwenen en de recreatieweides worden niet meer als zodanig onderhouden. Wel is

ook hier een hondenlosloopgebied, worden er hondentrainingen gehouden en is er ook nog een parkeerterrein.

In de zomer van 1967 werden de Chaamse Bossen zwaar getroffen door een windhoos die onder meer veel schade aanrichtte in Camping Buitenlust. Deze windhoos ontwikkelde zich in Noord Frankrijk en trok naar het noorden. Het trof ook plaatsen als Oost-Malle, Ulicoten en Tricht.

Al lijkt de natuur nu, begin februari, nog in diepe rust, toch zijn de eerste tekenen van het naderend voorjaar al op te merken, zeker voor degenen die goed opletten. Na eerst de Putvenweg ingeslagen te zijn gaan we al snel linksaf over een verhard pad langs de voormalige ligweides. Voorbij het parkeerterrein lopen we door een smal pad door het bos met links en rechts een sloot. Kijkend naar het wateroppervlak zie je in de spiegel duizenden kleine puntjes. Als je dit in een doorzichtig bekertje opschept zie je vele kronkelende beestjes, dit blijken de larven te zijn van de gewone steekmug. Deze muggen hebben in de



Larven van de gewone steekmug

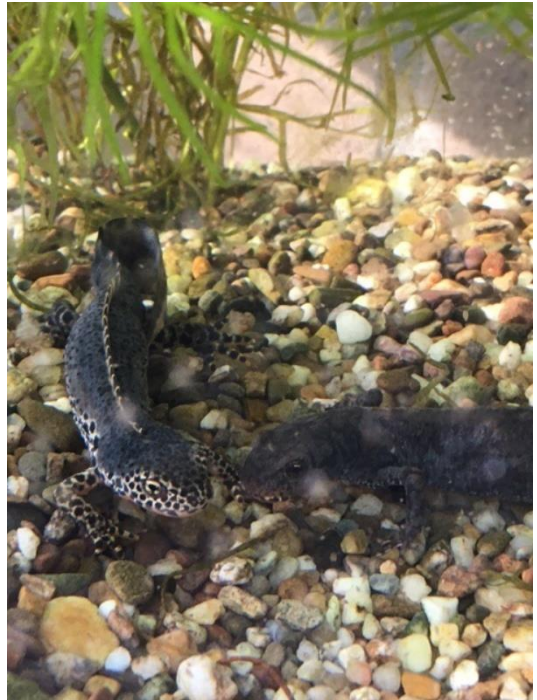
vroege winter hun eitjes gelegd op het wateroppervlak; een heel cluster van eitjes in de vorm van een klein bootje. Deze eitjes zijn inmiddels uitgekomen. De muggenlarven van de steekmug bezitten niet het vermogen om zuurstof uit het water te halen. Aan het achterlijf zit een klein buisje waardoor ze, hangend aan het wateroppervlak, zuurstof ademen. Worden ze verstoord, dan vluchten ze kronkelend weg naar

de bodem. Ook voor het voedsel kronkelen ze naar de bodem, je treft daarom deze muggenlarven alleen aan in ondiepe slotjes.



Na een aantal weken verpoppen deze larven zich maar ook als pop betrekken ze het zuurstof van boven het wateroppervlak en ook de poppen kunnen zwemmen en kronkelen de diepte in als ze verstoord worden. Na verloop van tijd – het is inmiddels dan echt wel voorjaar – komen de muggen uit de aan het wateroppervlak hangende poppen gekropen en vliegen weg. De mannetjesmuggen naar plantjes waar ze de sappen opzuigen, de vrouwtjesmuggen naar vogels, dieren en mensen om het bloed op te zuigen, waardoor ze weer levensvatbare eitjes kunnen leggen voor de zomer-

generatie muggenlarven. Met wat geluk kun je nog een wintervlinder tegenkomen, rustend op een boomstam. Wintervlinders zijn 's nachts actief, alleen de mannetjes hebben vleugels. Bij de voorbereiding van de wandeling enkele dagen eerder had ik het geluk een salamander te zien in een helder slotje langs het bospad. Maar helaas liet deze salamander – een vrouwelijke alpensalamander – zich deze keer niet zien. Het is wel de tijd dat salamanders uit hun winterrust komen en het water opzoeken. De alpenwatersalamander is toch wel bijzonder voor deze streek;



in Nederland vind je ze in hoofdzaak in de provincies Noord- Brabant en Limburg. Boven de rivieren komen ze van oorsprong niet voor, tenzij ze daar zijn uitgezet.

Waar de ingeslagen Wolfgatse baan de Huisdreef kruist staat een bankje en daar hebben we onze koffierustpauze gehouden, dit keer voorzien van een borreltje sleedoornjenever.

Maastrichtse Baan



Vervolgens zijn we verder gelopen richting Maastrichtse Baan. De Maastrichtse Baan was een onderdeel van de oude weg van Gorcum naar Tongeren en Maastricht en lag er al in de Middeleeuwen, wellicht al in de Romeinse tijd.

We komen nu in een perceel met Douglassparren. Deze werden ook in de twintigste eeuw veel aangeplant in de bossen in Noord-Brabant, zoals hier, maar ook in bijvoorbeeld de Seterse bossen en de Duiventoren. Deze Douglassparren doen het in onze bossen beter dan de fijnsparren, welke men meer in de bergen, waar het wat kouder is, in het wild aantreft. De sparappels zijn korter dan die van de fijnsparren en te herkennen aan het slipje dat uitsteekt bij elke schub. Bovendien hebben de takken een typische geur, vooral als je er mee wrijft. Maar ook

de grove den groeit hier volop, en naast de oude, aangeplante dennen zie je vooral veel zogenaamde vliegdennen, zelfgezaaide dennen. Onder de dennen staan op sommige plaatsen veel groene mini-struikjes, de struikjes van de blauwe bosbes. Deze bessen werden vroeger, vooral in de jaren '50 en '60, veel geplukt door mensen uit St. Willibrord en werden bij de Hero in Breda verwerkt tot bosbessenjam. In deze tijd is er niet meer zo veel belangstelling voor het plukken van bosbessen. Waarschijnlijk omdat ze zo klein zijn en het lang duurt voordat je een emmer vol hebt. De bosbessenstruiken zijn wel gevoelig voor late nachtvorst, waardoor er jaren zijn dat er nauwelijks bessen aan de struikjes hangen.

We liepen nog een stukje over de Maastrichtsebaan en bij een kruising troffen we een waterplas aan op het pad. Het water was troebel door-



Watervlo – Daphnia.

dat er een jeep doorheen gereden had. Bij de voorbereiding van de tocht was het water kraakhelder en kon je er zelfs watervlooien

in zien zwemmen. Ik heb toch met een doorzichtig bekertje wat water opgeschept en kon de mensen laten zien dat er zowel daphnia's als cyclopsen in het water zaten.

Al was het geen wandeling waarop we veel zingende vroege vogels of groepen met reeën hebben kunnen waarnemen, toch leek het me de moeite waard om de deelnemers eens andere aspecten van het bos en minder opvallende levende wezens te leren kennen en er vooral van te genieten, want daarom zijn we bij Ken en Geniet. Genoeg te

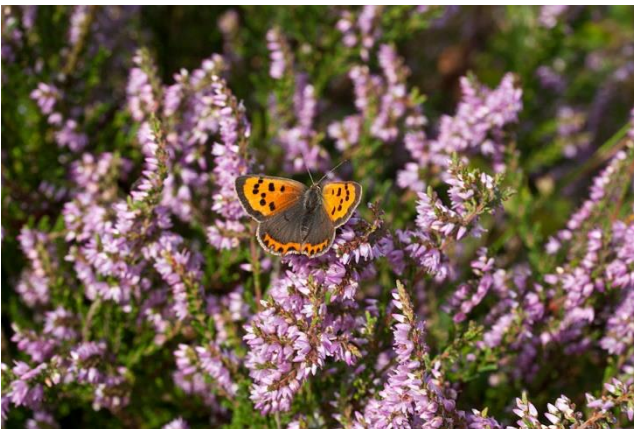
zien dus om tijdens de wandeling vast te stellen dat deze wel danig moest worden ingekort om toch nog op tijd bij de auto's te zijn om vervolgens, via een omweg, te kunnen aanleggen bij 'Den Brooy' voor het traditionele 'bakske koffie'.

Jos van Dongen, natuurgids Ken en Geniet.

NATUURTUIN KANDOEL

Ook in onze natuurtuin wordt steeds hard gewerkt, zeker nu, met ons 65-jarig jubileum moet de tuin er fraai bij staan. Met een groep enthousiaste vrijwilligers wordt er dan ook elke maandagochtend gearbeid. Niet altijd gaan de zaken zoals wij wensen. Weken is er gewerkt aan de nieuwe ijsvogelwand, die we een natuurlijke aanblik wilden geven. Echter bij hoog water en wind, bleek de aangesmeerde laag niet bestand tegen de golfslag. Gevolg veel werk ging verloren, door afkalvend leemhoudende grond, toch te weinig leem in de gratis aangeleverde grond. Jammer, maar later in het jaar gaan we het opnieuw proberen. Wel zijn er twee kunstnesten geplaatst, zodat we de ijsvogel toch op zijn wenken bediend hebben, nu moet deze nog toehappen. De winter is verder benut, om eens te werken aan de houtwal rechts in de tuin, daar is behoorlijk gesnoeid. Vanzelfsprekend zullen de overgebleven stammen weer uitlopen en zo een groene wal vormen. Wel krijgen de andere struiken in de wal nu meer licht en dat is positief voor de bloei.

In het vroege voorjaar staat er nog van alles te gebeuren. Op 11 maart gaan we in de weer met de aanleg van een heus heide gebiedje, recht voor onze bijenschanse.



Verder gaan we verschillende velden en wallen opnieuw inzaaien, er is een heel plan opgesteld. Zo is de gehele tuin in kaart gebracht en opgemeten. Als u dit leest zijn de in te zaaien gebiedjes al gefreesd. Zo krijgen we een mooi

zaaibed, dat een goede uitgangspositie betekend voor het zaaigoed. Uiteraard worden er alleen inheemse planten ingezaaid en geplant. Dankzij de Rabo ClubSupport hebben we een grote hoeveelheid zaden kunnen aanschaffen. Soms moet je als natuurtuinier wel geduld hebben, want niet elk zaadje zal meteen een bloeiende plant opleveren. Nee, bij inheemse planten kan dit soms wel 2 of 3 jaar duren. Enkele soorten zullen echter al het eerste jaar bloeien, zo ook de als plant aangeschafte bloemen.

Een voorbeeld, we gaan een groot veld inzaaien naast ons lokaal, dit doen we met een bloemenmengsel. Dit mengsel bevat één jarigen zoals Klein streepzaad en Ratelaar, de kortlevende Rode klaver en verder vooral vaste soorten. Bij een relatief arme bodem zullen Gewoon biggenkruid, Gewone margriet en Gewone rolklaver zich goed kunnen ontwikkelen. Bij een relatief vochtige situatie komen soorten als Brunel, Veldzuring, Moerasrolklaver en Scherpe boterbloem goed tot hun recht. De meeste soorten zijn redelijk makkelijk. het is een goed mengsel voor bloem bezoekende 'nuttige' insecten, zoals zweef- en gaasvliegen. Veldzuring is toegevoegd vanwege haar functie als waardplant



voor Kleine vuurvlinder. Het is een [bloemrijk bermenmengsel](#) voor algemene toepassing. Voor bloemrijk grasland en bermen op matig voedselrijke gronden. Dit mengsel heeft een ingetogen karakter. Door goed beheer kan er zich een duurzame natuurlijke middelhoge vegetatie ontwikkelen.

Ratelaar is toegevoegd om grassen te helpen onderdrukken waardoor de kruiden een betere kans hebben. Een bloemrijk resultaat kunnen we vanaf het tweede of derde jaar verwachten. Dus geduld is een schone zaak.

De strook daarnaast, tegen de houtwal en sloot krijgt ook een nieuw uiterlijk, in het verleden zijn we als tuinwerkgroep hier druk bezig geweest, met het uittrekken van brandnetels. Geloof me dat is een heidens karwei, want de brandnetel heeft verschrikkelijk lange uitlopers.

Daarbij hebben we deze ook regelmatig gemaaid, om ze zo uit te putten en daarmee tevens de grond te verschrallen, daar houden brandnetels niet van. Nu wordt ook deze strook gefreesd en ingezaaid met een bloemrijk mengsel voor ruige onderbegroeiing en boszomen op voed-

DAGKOEKOEKSBLOEM



selrijke grond Vooral op meer voedselrijke gronden kan dit mengsel vrij ruig zijn. Lichte verstoring in de bodem wordt redelijk goed verdragen. Afhankelijk van de beschikbare lichtinval kunnen we vanaf het tweede of derde jaar een bloemrijk resultaat verwachten. Heggendoornzaad, Stinkende gouwe, Ruig klokje, Bosandoorn en Valse salie kansen bieden zich goed te ontwikkelen in het mengsel. Het mengsel zal in veel gevallen in het eerste jaar veel Akkerkool laten zien en na de eerste winter veel gewone brunel en fluitenkruid, maar bij een mooie overgang van schaduw naar licht kunnen in de loop der jaren veel soorten goed tot hun recht komen. Delen met zeer vochthoudende grond zijn gunstig voor de ontwikkeling van koninginnekruid, moerasspirea en gewone engelwortel. Maar liefst 20 soorten zitten in dit

mengsel.

Weer op een andere plek gaan we werken met één kleur, zo wordt een kleine wal met alleen geelbloeiende planten ingezaaid. De wal ligt net achter de beukenhaag, als je richting het lokaal loopt, aan de linkerkant. In het veld ervoor staan al veel teunisbloemen, ook een geelbloeiende plant. De wal vult dit mooi aan, zodat er een mooi geheel ontstaat. We zaaien planten in die goed bij elkaar passen. Wat kan u op den duur verwachten? Boerenwormkruid, echte guldenroede, gele ganzenbloem, gewone agrimonie, keizerskaars, koningskaars, stalkaars, zwarte toorts en stijf havikskruid. Al wat we inzaaien zal zich vervolgens zelf weer uitzaaien, dus zullen deze blijvend zich hier vestigen en dat is juist de bedoeling, een natuurgebied dat zich zelf in stand houdt.

Ook de wallen achter de vijver krijgen een ander aanzicht met toepasselijke planten. Hier zaaien we onder andere; korenbloem, zandblauwtje, knoopkruid, robertskruid, hazenpootje en kleine kaardenbol. Het driehoekig veld ter hoogte van de ingang naar de plaggenhut krijgt ook een opknopbeurt. Dit zal een paars veld worden, speciaal voor vlinders aantrekkelijk.

Hier gaan we een speciaal mengsel zaaien door ons zelf samenge-



steld, met; aarddistel, bleeksporig viooltje, gewone klit, grote klit, kievitbloem, kraailook, luzerne, moerasandoorn, slangenlook, veldhondstong, wildemanskruid en zwarte lathyrus. Een paar soorten zullen als plant in dit vak geplaatst worden. Ook voor deze planten geldt, dat het even duurt voor ze bloeien, dat is nu eenmaal zo met wilde inheemse planten, die gezaaid worden.

Nog een veldje dat we aanpakken is gelegen naast de plaggenhut, net achter de beukenhaag. Hier maken we een roze veld van, met enkele soorten die prima bij elkaar passen. Zo komt er esparcette te staan, een kruid dat vroeger als veevoer gebruikt werd. Daarnaast ook borstelkrans, bosandoorn, bot boonkruid, aardaker, kattendoorn en ge-



wone reigersbek. Als vanzelfsprekend zijn dit allemaal soorten die zich redelijk gemakkelijk uitzaaien. Verder zijn het echte insectenlokkers, bijen, hommels en vlinders gaan we daarmee eens extra verwennen. Gunstig is ook de ligging van onze tuin wat dat betreft, alle velden liggen haast helemaal uit

de wind en daar houden de insecten van. Niet alleen insecten zullen van al dit plantgoed gaan genieten, maar ook de vogels, want de

zaden zijn vaak een lekkernij. De insectenetende vogels zullen er zeker van profiteren, hun bedje is als het ware gespreid.

lets verder naar achter in de tuin liggen ook enkele bloemvelden, die zullen op een ander moment een keer een grote beurt krijgen, we kennen niet alles in één keer doen. Wel wordt de lange wal tussen de velden meegenomen. Het eerste jaar stonden op deze wal veel klapprozen, echter verschijnen deze alleen nadat je de grond verstoord hebt. Veel mensen vonden dit echter fantastisch, dus gaan we proberen ze weer bloeiend te krijgen op deze lange wal. Hier komt een kleurrijk mengsel van ruderaal soorten [Zéér kleurrijk en uitbundig bloemenmengsel](#) van éénjarige akkerbloemen, tweejarige en vaste soorten. Dit



mengsel heeft een bloemrijk resultaat vanaf het eerste jaar. Jaarlijks maaien en afvoeren in februari-maart en de vaste onkruiden en grassen verwijderen, dat geeft deze planten de beste kansen. Na enkele jaren de grond licht ver-

storen, zodat zaden een kans krijgen. In dit mengsel zitten 37 soorten, ik zal er enkele opnoemen. Gewone ossentong, valse kamille, peen, cichorei, grote kaardenbol, gewone margriet, muskus kaasjeskruid, honingklaver, bleke klapproos, grote klapproos, zeepkruid enz. enz. Dat moet resulteren in een kleurrijke wal.

Ja al deze planten zullen de natuurtuin nog aantrekkelijker maken, veel is mogelijk door uw steun en daar zijn we enorm blij mee.

Maar nog belangrijker is de inzet van onze tuinwerkgroep, een groep die elke maandag hard aan het werk zijn. Want 12000m² tuin vraagt onderhoud, zonder te snoeien, maaien, en opruimen, zal er binnen de kortes keren een wildernis ontstaan. We zijn deze enthousiaste groep dan ook veel dank verschuldigd. Helaas hebben we in korte tijd afscheid moeten nemen van enkele tuinlui. We worden allemaal een

dagje ouder, soms gaat dit gepaard met ongemakken, de een krijgt wat last van de rug, een ander heeft last van zijn knieën. Het hoort er jammer genoeg bij, dat er af en toe iemand afvalt.

Daarom kunnen we weer enkele mensen gebruiken, mensen die het leuk vinden buiten bezig te zijn. Gezellig met elkaar de handen uit de mouwen steken, ieder naar zijn eigen kunnen. Niets is verplicht, kunt u een keer niet, dan is dat geen probleem. We werken in de tuin elke maandagochtend, van 8:00 uur tot 12:30 uur. Tussendoor houden we een pauze in ons lokaal. Denkt u, dat is wel wat voor mij, kom dan gerust eens een keertje kijken, u bent van harte welkom.

BIJENPLANT IN BEELD

Andoorn (*Stáchys grandifl6ra* Benth.)



De bloemen van de andoorn worden druk bezocht door veel hommels en wolbijen.

Het geslacht andoorn (*Stáchys* L.) is met ongeveer 200 soorten een van de grotere geslachten van de lipbloemenfamilie (*Labíatae*). Met uitzondering van Australië en de poolgebieden is het geslacht over de gehele wereld vertegenwoordigd. In ons land zijn er vijf soorten inheems. Cultuurvariëteiten van twee soorten worden hier voor tuinbeplanting toegepast. Het zijn *Stáchys byzantina* K. Koch, ook wel ezelsoor genoemd, met witwollig behaarde bladen, en *Stáchys grandifiára* Benth, die inheems is in de Kaukasus,

Turkije en Iran. Van de laatste soort zijn diverse variëteiten in cultuur gebracht, waaronder onze andoorn, de cultivar 'Superbe'. Het is een fraaie plant waarvan de onderste bladeren dicht bij elkaar staan en als het ware een rozet vormen. Ze hebben een lange steel en een grof gekartelde rand; aan de voet zijn ze hartvormig. De nerven liggen verdiept in de bladschijf. De plant heeft rechtopstaande bloeistengels, waaraan hoogstens drie paar tegenover elkaar staande bladen zitten.

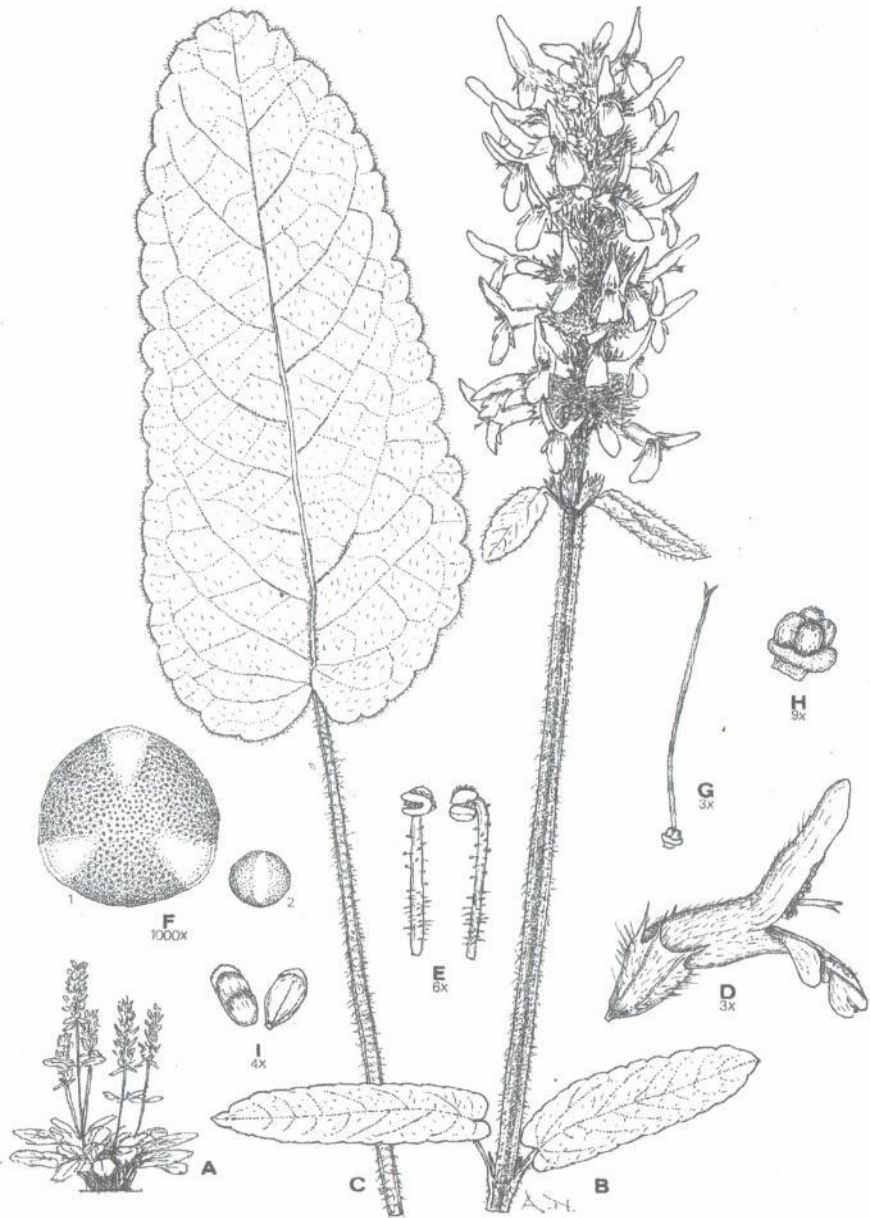


In een enkel geval vormen zich in de oksel van de onderste bladen eveneens bloeistengels. De bloemen staan dicht op elkaar in schijnschermen in de oksel van kleine schutbladen. De schermen staan zo dicht bij elkaar dat ze de bloeiwijze een aarvormig aanzien geven. De bloemen hebben een donkere purperroze kleur. De bloemkroon bestaat uit

een cilindervormig deel, een bovenlip en een onderlip. Hij is zowel aan de buitenkant als aan de binnenkant behaard. De bloemen zijn proteandrisch: als eerste komt het stuifmeel vrij. De meeldraden, het zijn er vier, liggen tegen de bovenlip en het stuifmeel komt daardoor op de bovenzijde van insecten die nectar komen puren. Na verloop van tijd gaat de tussen de meeldraden gelegen stijl verder uitgroeien en steekt, in het vrouwelijke stadium van de bloei, de gevorkte stempel ver buiten de bloemopening, zodat bezoekende insecten er met de rug langs strijken. Voor het opnemen van de nectar is een lange insectentong nodig, want het buisvormig deel van de bloemkroon is ongeveer 1 cm lang en het nectarium ligt op een discus onder het vruchtbeginsel. Wolbijen hebben er met een tong van 9-10 mm en hommels met nog grotere tonglengten blijkbaar geen moeite mee. De onderlip van de bloemen is voor insecten een geschikte landingsplaats. Een honingmerk ontbreekt bij deze andoorn. Op de helmknoppen en op het vruchtbeginsel zitten kleine glanzende bolletjes. Het zijn klieren die vaak bij soorten van deze familie worden aangetroffen.

Vermeerdering

In de bloemkelk, die aan de plant blijft, vormen zich na bestuiving nootjes, maximaal vier stuks. Ze kunnen na rijping van het zaad soms nog lang in de kelk blijven. Wie de plant wil vermeerderen kan haar op gezette tijden beter scheuren, want het is niet zeker dat uit zaad de originele cultivar tevoorschijn komt.

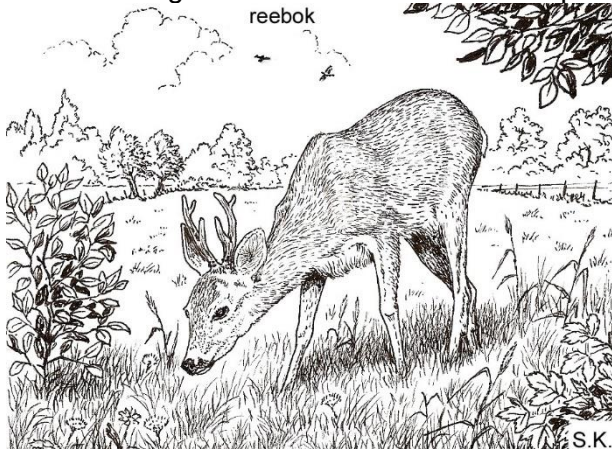


andoorn (*Stachys grandiflora* Benth. Cv. 'Superba')
A habitus; **B** bloeiwijze; **C** blad onder aan de plant; **D** bloem in het vrouwelijke stadium; **E** meeldraden; **F** stuifmeelkorrel: **1** polair, **2** equatoriaal; **G** stamper; **H** vruchtbeginsel met nectarium; **I** nootjes.

SNERT ALS TRADITIE 7-1-2023

Tradities worden bij Natuurvereniging Ken en Geniet vaak in ere gehouden, zo is de eerste wandeling van het jaar altijd een snertwandeling. Eindelijk kon het weer een keer door gaan. Rond de klok van 10:00 uur stond een groep van 33 leden al paraat voor het startpunt. Deze keer gingen we wandelen door Huis ter Heide, dus de Moer was de plaats van vertrek. Bij het Maoske werden er vele handen geschud, met de beste wensen voor het nieuwe jaar, want het is echt een soort van receptie. We volgen de Zijstraat en gaan zo naar het zogenaamde Annapaadje, dit pad is gelegen naast de Hoeve met dezelfde naam. Het pad kwam tot stand door een samenwerking tussen de Duinboeren, Boerenbond en nog enkele partijen. Aan de ene kant een mooie zuivere sloot en aan de andere kant een houtwal. Zo kom je in [Huis ter Heide, een gebied van Natuurmonumenten](#).

We stonden regelmatig even stil zo kon ik als gids mijn verhaal kwijt. Zo vertelde ik, waar wij vaak reeën zagen, maar ook waar in het verleden de vos de jongen groot bracht. Verrassend genoeg was dat zo maar vlak langs het wandelpad. Daar had het paar vossen hun hol en konden we jonge vosjes zien en dat enkele weken achter elkaar. De deelnemers genoten ervan en zullen deze plek in de toekomst goed in



de gaten houden. Diverse keren stonden we stil bij sporen, iets waar de gemiddelde wandelaar aan voorbij loopt. Soms gewoon een jong boompje dat beschadigd is aan de bast. Voor de kenner zegt dat genoeg, zeker als er ook nog krabsporen in de grond te zien zijn. Een reebok zet zo zijn ter-

ritorium af, tussen het gewei heeft deze geurklieren. Die geurklieren zorgen zo voor een geurspoor, dat door andere reebokken wordt herkend. Een onderlinge strijd wordt voorkomen, maar een enkele keer komt het tot strubbelingen onderling. Ook tussen de tenen heeft de ree geurklieren, door het krabben zet hij die geur over op de grond. Let maar eens op, als je met een hond rond loopt, ook die zal de geuren

waarnemen en vaak gaat dan een pootje omhoog, tenminste als het een manneke is.

De das komt steeds meer voor, gelukkig ook in deze omgeving, in Dongen is hij zelfs al door wijk de Biezen gelopen. Langs het pad had de das goed zijn best gedaan, ze krabben met hun stevige klauwen de schors van de bomen, op zoek naar voedzame insecten. Wat ze ook graag doen is grond rondom de stam van een boom weg graven. Daar



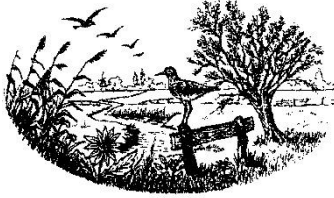
zitten jonge wortels, die vinden ze lekker, maar als toegift zitten ook daar heerlijke insecten, zoals pissebedden. Hun aanwezigheid kun je vaststellen door goed rond te kijken, zo zie je af en toe een plag mos of gras op zijn kop liggen. Ook dat

doet de das, met zijn brede klauw, een enkele keer vult hij deze putjes op met zijn poep. Dassenputjes zijn daardoor gemakkelijk te herkennen, zijn poep is haast helemaal zwart en stinkt enorm.

Langzaam naderden we zo weer het plaatsje de Moer, het leek erop of sommigen de snert al roken. Aan de rand van het dorp keken we uit over de tegenover ons liggende weiden. Een plek met een mooi uitzicht, aan de rand van het bos zie je daar de ree foerageren. Er is daar ook een nieuw ooievaarsnest geplaatst, nog geen week na de plaatsing zaten er al ooievaars op. Hopelijk mogen we straks in het broedseizoen daar een koppel zien broeden. Voor wie goed oplet staat er achter in de tuin, bij het laatste huis een prachtig kunstwerk. Een oude boom is bewerkt door een kunstenaar, je ziet er een ree, een uil, een Schotse Hooglander en andere dieren in gebeeldhouwd. Bij het Maoske, van de familie de Bie, stonden ze ons al op te wachten. Het lekkere warme bakske koffie ging er wel in. Even later werd het heel erg stil in de Huiskamer van de Moer. Men zat te genieten van een heerlijke kom snert, met een snee bruin boord met spek. Het was een mooie start van het jubileumjaar van Natuurvereniging Ken en Geniet.

Christ Grootzwagers

NATUURVERENIGING



KEN EN GENIET

LIDMAATSCHAP

De CONTRIBUTIE bedraagt voor leden € 17, - per jaar. Bij het aangaan van het lidmaatschap in de loop van het jaar wordt € 1,50 per maand berekend.

Jeugdleden (14-16 jaar), huisgenoten en 65-plussers betalen € 15 - per jaar; bij het aangaan van het lidmaatschap in de loop van het jaar betalen zij € 1,50 per maand.

De minimum donatie voor begunstigers bedraagt € 15, - per jaar, wanneer zij het verenigingstijdschrift wensen te ontvangen.

CONTACTPERSONEN WERKGROEPEN:

Uilenwerkgroep:

uil@kenengeniet.nl

Thieu Verharen
Stevenshof 13, 's Gravenmoer
Tel. 0162-315480

Nestkasten verkoop:

Ad Leeggangers
Roeloff van Dalemstraat 50, Dongen
Tel. 0162-313858

Vogelwerkgroep:

Nestkasten coördinator
vogel@kenengeniet.nl

Leo Reijnierse
Kard.v.Rossumstraat 52, Dongen
Tel. 0162-316475

Vlinderwerkgroep:

vlinder@kenengeniet.nl

Fia Grootzwagers
Schoolsticht 47, Dongen
Tel.0162-517996

Natuurtuin Kandoel:

Peter Verschure
Groenstraat 11a, Dongen
Tel. 0162-313297

Misschien staat volgend Hoefblad wel uw foto op deze plek. Hebt u een leuke, mooie, grappige natuurfoto, stuur hem dan in voor 1 mei naar hoefblad@kenengeniet.nl en u weet delen is leuk.

Appelvink Frans van Gils



Gentiaan Fia Grootzwagers



Eekhoorn Frans van Gils



Wilgenkatje C. Grootzwagers



Kraanvogels Marie José van Gestel

